

ÁLLÍTSUK MEG ŐKET!

C Z O P F Á R O N

Messzire sodródtunk attól az életformától, amely megalapozta a politikai gondolkodás klasszikus vonulatait. Sokan mégis úgy vélik, hogy a modernségből egyedül a régi gondolatok hiányoznak, elegendő tehát újraolvasni a klasszikusokat, és egy csapásra minden jóra fordul. Pedig egyáltalán nem a gondolatok hiányoznak, hanem az alap, amelyre a politikai gondolkodás egykor épült. Az életforma volt előbb, a szellemi és testi valóság performatív egysége volt az első, s csak azután jött Platón és Arisztotelész. Ne feledjük: a *polis* már régóta készen állt, mire a filozófusok szűk körben vitatkozni kezdtek az ideális államforma mibenlétéről, és megvitatták a törvények rendeltetését. Nem elég újraolvasni a klasszikusokat – még az ő segítségükkel se találhatunk vissza a politikai gondolkodás szelleméhez, ha a szükséges alapvetések hiányoznak. Mielőtt tehát rávetnénk figyelmünket az emberi létezés sajátos politikai minőségébe, bizonyos előgyakorlatokra lesz szükségünk. Feladatunk: egy testi intenzitást elérő modernitáskritika erejével ki kell vetnünk magunkból mindazt, amiről bebizonyosodott, hogy öröktől fogva hanyatlásra volt ítélve. Utána mi is folytathatunk dialógusokat. Amíg viszont ez az előfeltétel nem teljesül, addig a lélegzetünket is vissza kell tartanunk!

LOGOSZ ÉS LOGISZTIKA

A modern ember úgy gondolja, hogy a logisztika köti össze egymással az embereket, a valóság egységét pedig a tárgyak és eszközök globális igazgatása, illetve a javak áramlása teremti meg. Jó ideje a pénz az egyetlen dolog, amit mindenki elfogad. Emellett a technika általános hatékonysága jelent még közös nevezőt, amelyhez tömegek igazodnak, ezért azt mondhatjuk, hogy napjainkban a társadalom nem a vallás és nem is a politikai rend, hanem a technika jegyében egységesül.

A modern ember a logisztika győzelmét hirdeti a *logosz* felett, és a racionalitás győzelmének tartja a politika felszámolását. Eközben itt vannak a régi utcák és terek, barátok–ellenségek. A *polis* nyomai tisztán kirajzolódnak előttünk, de ugyanígy bennünk is, merthogy vizsgálódásunk tárgya nem csak a régészekre tartozik, bennünk is bármikor megmoccanhat a politikai lény, s ehhez egy véletlen találkozás is elég. És mennyi véletlent rejtenek Athén utcái! A *logosz* itt talán még legyőzheti a logisztikát. Ma is megilletődve állunk e győzelem ősi romjai előtt, pedig nem hiába nevezzük saját korunkat modernnek: több évszázad történetfilozófiai ámokfutásával képesek voltunk porig rombolni a Régi Világot, elpusztítottuk a véletlen találkozások helyszíneit, kiegyenesítettük a folyókat, és kiirtottunk mindent, ami haszontalannak tűnt. A véletlent és a *polis* rendjét megalapozó termékeny bizonytalanságot messzire űztük otthonaink tövétől. Miközben verben forgó szemekkel követeltük a világmindenség transzparenciáját, és tüntettünk a társadalmi rend higiéniájáért, haragunk koromfeketére perzselte a városok falait, és az egész tájat elborította a szemét.

Mégis, minden veszteség dacára elmondhatjuk, hogy a politikai közösségalkotás lehetősége nemcsak a helyekben maradt meg, hanem bennünk, emberekben is. A jelenlét politikai minőségét elő tudjuk állítani, ahogy a politikai teret is újra lehet formálni.¹ Biztosan sok bosszúság és öröm forrása lesz még ez a köztés, kiszámíthatatlan és változatos tér, ez a fényben és árnyékban lopódzó idegenség. Valaki sóvár, bíráló és fürkésző szemekkel követi ottromba lépteinket. Ne fordulj hátra, Szókratész jön mögöttünk! Próbálj csak határozott léptekkel haladni előre meghatározott célod felé, nem nézve se jobbra, se balra. Ha a következő sarkon nem vág elénk a filozófus, akkor is történni fog valami váratlan, ami letérít a modernitás egyenes útjáról. Jóllehet, nem a zsvajgó köznép tódul ki elénk a térre, nem egy filozófus hangja készlet megtorpanásra, és nem is ellenség állja utunkat, azért meg fogunk állni. Maga a *polisz* az, ami megállít.

Emlékezz Alkibiadész első felszólalására az *agórán*! Nem állhatta meg, hogy ne keljen másokkal versenyre – hiszen tudod, milyen. Amikor meghallotta, hogy pénzt ajánlanak fel a köz javára, ő is elébe állt a sokaságnak, és délcegen nagy összeget ígért. Mindenki tapsolt. Aztán a fürj, amelyet hősünk a köpenye alatt vitt, a tömeg üdvrivalgásától megriadva elszabadult, és mindenfelé csapongva menekülni kezdett a téren. Micsoda komédia! Ma szinte elképzelhetetlen, hogy egy madár zavarja meg a költségvetés tárgyalását. Az athéni polgárok akkor hirtelenjében úzni, hajtani kezdték a madarat. „Kapt el Antiokhosz!” És valamiért azt hiszem, több volt ez, mint egyszerű bohózat. A hajókormányos, aki a fürjet kézre kerítette, utóbb Alkibiadész egyik legjobb barátja lett.² Talán érted már: ezekről a véletlenekről beszélek! Ilyen volt a *polisz*. A viszály és a barátság hullámverése. Megannyi elszabadult véletlen, örökölt indulat és nemes szeszély. Ismerjük el: amit ma politikának hívnak, az egyáltalán nem ilyen. Nem sokban hasonlít arra az életformára, ami szerint a görögök valaha éltek. A fürjek messze szálltak az *agórától*, egy mai politikus legfeljebb az okostelefonját tudja el(r)ejteni.

Milyen logika áll e radikális változás hátterében? A természet és a társadalom rendjét élesen különválasztó modernség minden téren „tisztaságra” törekszik. Kitérli a politikából a természettől adott tényezőket, és az absztrakció sóprűjével a természet rendjéből is ki akar takarítani mindent, amit az emberi rendre nézve sajátosnak tart.³ Mindenholonnan kizárja a véletlent. Szinte értelmetlen az a gyilkos komolyság, amellyel a modern ember szabályoz, tilt és számításokat végez, csak azért, hogy az *agórán* soha többé ne szabadulhasson el egy fürjkakas.

a modernség
kizárja a véletlent

POLITIKAI TUDÁS ÉS TECHNÉ

Jó reggelt, barátom! Nézd csak: Alkibiadész ismét a népgyűlésbe készül, hogy az elképzelhető legsúlyosabb államügyekben kérjen szót. Itt már nem csak pénzről van szó, a polgárok életére megy a játék. Kleiniász fia most háború és béke kérdésében akar döntésre jutni. Így, ha ezúttal is elszabadul valami, akkor az nem egy fürjkakas lesz, hanem az éjfékete végzet, maga a halál. De ahogy elnézem, nem úgy tűnik, mintha Alkibiadész tisztában lenne azzal, mibe vágja a fejszét. Hetyke léptekkel, eltökélten nyomul előre célja felé, mert úgy érzi, ő már eleget várt, túl régóta szólítják az apja nevében. Ő Alkibiadész! Persze, hogy készen áll szembenézni a politikai döntések legvégső komolyságával. Ki állhat az útjába? Egyébként teljes mértékben érthető ez a magabiztosság, mert ha van valaki, akinek minden megadatott, ami a dicsőség és a nagyság eléréséhez szükséges, az kétségkívül éppen ő. Szabadság, ambíció, testi erély, hódolók tömege és a lehető legjobb mentorok. Gyámja maga Periklész, a kor legnagyobb politikusa, de ha ez nem volna elég, közeli barátságban áll Szókratésszal is, aki filozófiai kérdésekkel ostromolja. Athén tele van a híveivel, és szinte már terhére van, hogy mindenütt beléjük botlik. Arcának nagy gonddal őrzött nemessége

1 Lásd bővebben: CZOPF ÁRON: *Térforradalom*. Századvég, Bp. 2024.

2 PLUTARKHOSZ: *Alkibiadész = Uő: Párhuzamos életrajzok*. I. köt. ford. MÁTHÉ ELEK, OSIRIS, Bp. 2005. 383.

3 BRUNO LATOUR: *Sohasem voltunk modernekek. Szimmetrikus antropológiai tanulmány*. ford. GECSE OTTÓ, OSIRIS, Bp. 1999. 58.

igézetként hat. Jelenléte minden sarkon felébreszti a barátság és a viszály szellemét. Még a vagyont sem tartja sokra, mivel van neki. Egyedül arra vágyik, hogy az egész világ megismerje a nevét. Ezt a célt pedig csak úgy érheti el, ha felhatalmazást kap egy hadjárat vezetésére. Így tehát Alkibiadész arra készül, hogy háború és béke dolgában szólaljon fel most a népgyűlés előtt.

Mínthogy azonban a polgárok közössége nem absztrakt társadalom, a találkozások és a viták színtereit senki sem kerülheti el. Szókratész megállítja az ifjút, és meginti őt zabolátlan ambíciójáért: lassan a testtel! Még nem állsz készen rá, hogy kezvedbe vedd Athén sorsát. Egyáltalán nem rendelkezel azzal, amire a legsúlyosabb döntések pillanatában szükséged lesz. Alkibiadészt megtorpanásra készíti az intés, s ennek köszönhetően a politikai gondolkodástörténet egyik legtanulságosabb dialógusa veszi kezdetét:

SZÓKRATÉSZ: Mármost vajon miről vitatkoznak majd az athéniak, amikor te is felállsz, hogy tanácsot adj nekik; talán a betűkről, hogy hogyan kell valamit helyesen leírni?

ALKIBIADÉSZ: Zeuszra, dehogya!

SZÓKRATÉSZ: Akkor hát a líra pengetéséről?

ALKIBIADÉSZ: Semmiképp.

SZÓKRATÉSZ: A birkózófogásokat meg aztán végképp nem szokták a népgyűlésben megvitatni.

ALKIBIADÉSZ: Persze hogy nem.

SZÓKRATÉSZ: Akkor hát miről tárgyalnak majd éppen? Aligha az építkezésről.

ALKIBIADÉSZ: Aligha.

SZÓKRATÉSZ: Hisz abban az építész jobb tanácsot fog adni nálad.

ALKIBIADÉSZ: Igen.

SZÓKRATÉSZ: De nem is a jóslásról.

ALKIBIADÉSZ: Nem.

SZÓKRATÉSZ: Hisz akkor meg egy jóssal érnek többet, mint teveled.

ALKIBIADÉSZ: Igen.

SZÓKRATÉSZ: Legyen bár az a jós alacsony vagy magas, szép vagy rút, nemes vagy nemtelen származású.

ALKIBIADÉSZ: Hogyne.

SZÓKRATÉSZ: De ha a közegészségről tanácskoznak, akkor sem az fogja érdekelni az athéniakat, hogy a tanácsadó szegény vagy gazdag, hanem csak arra fognak ügyelni, hogy orvos legyen az illető.

ALKIBIADÉSZ: Hogyne.

SZÓKRATÉSZ: Gondolom azért, mert minden egyes kérdésben a hozzáértő tanácsa számít, nem pedig azé, aki vagyonos.

ALKIBIADÉSZ: Nyilván.

SZÓKRATÉSZ: Tehát mi lehetne vizsgálatunk tárgya, amikor is helyesen tennéd, ha te emelkednél szólásra javaslattevőként?

ALKIBIADÉSZ: A saját ügyeik, Szókratész.

SZÓKRATÉSZ: A hajóépítés ügyéről beszélsz, hogy milyen fajta hajókat kell építeniük?

ALKIBIADÉSZ: Nem én, Szókratész.

SZÓKRATÉSZ: Gondolom azért, mert nem értesz a hajóépítéshez. Vagy más okból?

ALKIBIADÉSZ: Nem, ez az oka.

SZÓKRATÉSZ: Akkor hát miféle „saját” ügyeikről beszélsz?

ALKIBIADÉSZ: Akkor fogok szólásra emelkedni, Szókratész, amikor háborúról vagy békéről, vagy valami egyéb államügyről tanácskoznak.⁴

Szókratész ezután annak belátása felé tereli barátját, hogy nem rendelkezik politikai tudással, és mindenekelőtt ezt kell elismernie, hiszen ez jelenti a tanulás első lépését. De miben áll a politikai tudás lényege? Tudjuk már, hogy

4 PLATÓN: *Első Alkibiadész = Uő: Apokrif dialógusok*. ford. BRUNNER Ákos – MÉSZÁROS Tamás, Atlantisz, Bp. 2005. 22–24. (107a–d)

Dialógus –

François-André Vincent:
Szókratész tanítja
Alkibiadészt (1776)
(Wikimedia Commons)

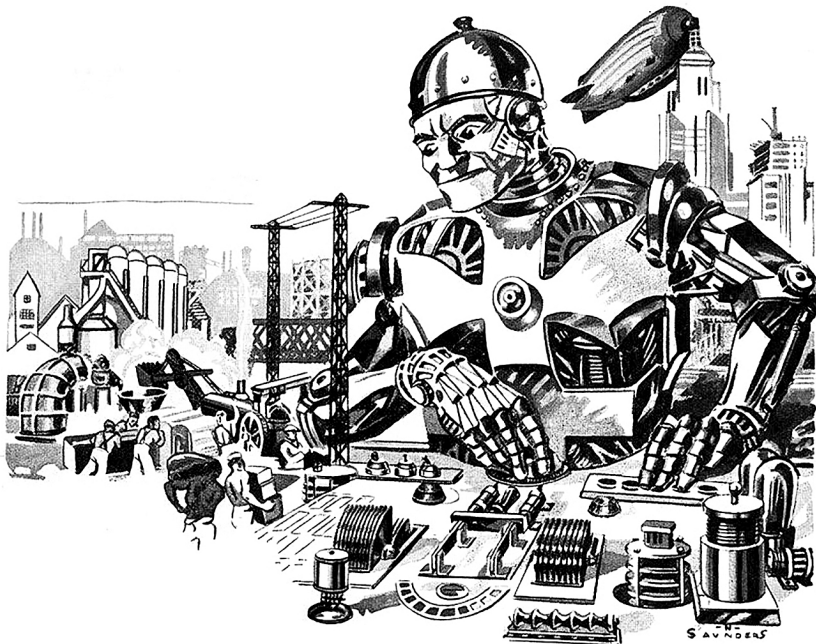
nem a származás és a vagyon teremti meg a szükséges alapot a politikai döntéshez. Akkor hát mi? Mi hiányzik Alkibiadész jelleméből vagy megfontolásai közül, amire feltétlenül szüksége lenne ahhoz, hogy kibontakoztassa politikai erőit? És mi hiányzik belőlünk?

Láttuk, hogy Alkibiadész háború és béke kérdésében akart szótartot intézni a város polgáraihoz. Szókratész erre barátságosan figyelmeztette, hogy vigyázzon, nem rendelkezik politikai tudással. Jobb, ha megáll a döntés útján, és megfontolja minden szavát. Ezt a tanácsot egy modern ember is megszívelhetné, hiszen ő sokkal rosszabb Alkibiadésznél! Nem csupán gögös és elbizakodott, hanem még a politikai gondolkodás képességével sem rendelkezik. A politikai tudást nem ismeri el önálló tudásformaként, így a közösség ügyeit sem politikai elvek szerint igazgatja, hanem a politikán túli racionalizmus jegyében.⁵ Nincs-e nagyobb veszélyben a modern ember, mint Alkibiadész, aki legalább más mesterségekkel szemben kész volt elismerni a politikai tudás és cselekvés heteronómiáját? Mert nézzük csak! A helyesírás, a líra pengetése, a birkózófogások és az építészet nem tartoznak a politikai tudás körébe. Szókratész célja, hogy türelmesen rávezessen minket a technikai és politikai tudás különbségére. Minden kérdésben arra érdemes hallgatni, aki az adott területet ismeri, akinek tudása van. Ugyanakkor a politikában felmerülő legsúlyosabb kérdéseket nem lehet ilyen specifikus ismeretek és módszertani rutinok birtokában eldönteni.

Röviden tehát, a *techné* nem ad felhatalmazást a legvégső politikai döntés meghozatalára. Háború és béke kérdésében nem az iskolázottság dönt. Nem segítenek a birkózótechnikák, nem használ a még oly arisztokratikus líra megszólaltatásának képessége, és semmire sem megyünk az építészeti eljárások magabiztos ismeretével. Ebből láthatjuk, milyen fontos tárgyunk szempontjából a *techné* fogalma. Olyan műfogásokat jelentett, amelyek egy adott tudásterületre és egy adott célszerűség által meghatározott szűkebb életterületre vonatkoznak. Tehát nem az élet egészére. Nem a *polisz* sorsára. A *techné* fogalma az ókorban még antropomorfnak tudásra vonatkozott, de szakismeretként és hasznos

5 LÁNCZI András: *A politikai tudásról*. Attraktor, Máriabesnyő, 2012. és *Uő: Politikai megváltás*. Közép-és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Alapítvány, Bp. 2023.

Pro és kontra –
A technokrácia melletti
és elleni ábrázolás
a *Technokraták Magazinjának*
1933. évi első és
a *San Francisco Examiner*
1933. április másodikai
számának címlapján

műfogások széttagolt rendszereként ez a tudásforma még nem érte el a közszabadság szféráját és az arisztokratikus jelenlét intenzitását. Ezért mondhatja Szókratész evidenciális erővel, hogy a népgyűlésben nem a *techné* specifikus kérdéseit vitatják meg. És a gögös Alkibiadész készséggel elismeri ennek jelentőségét.

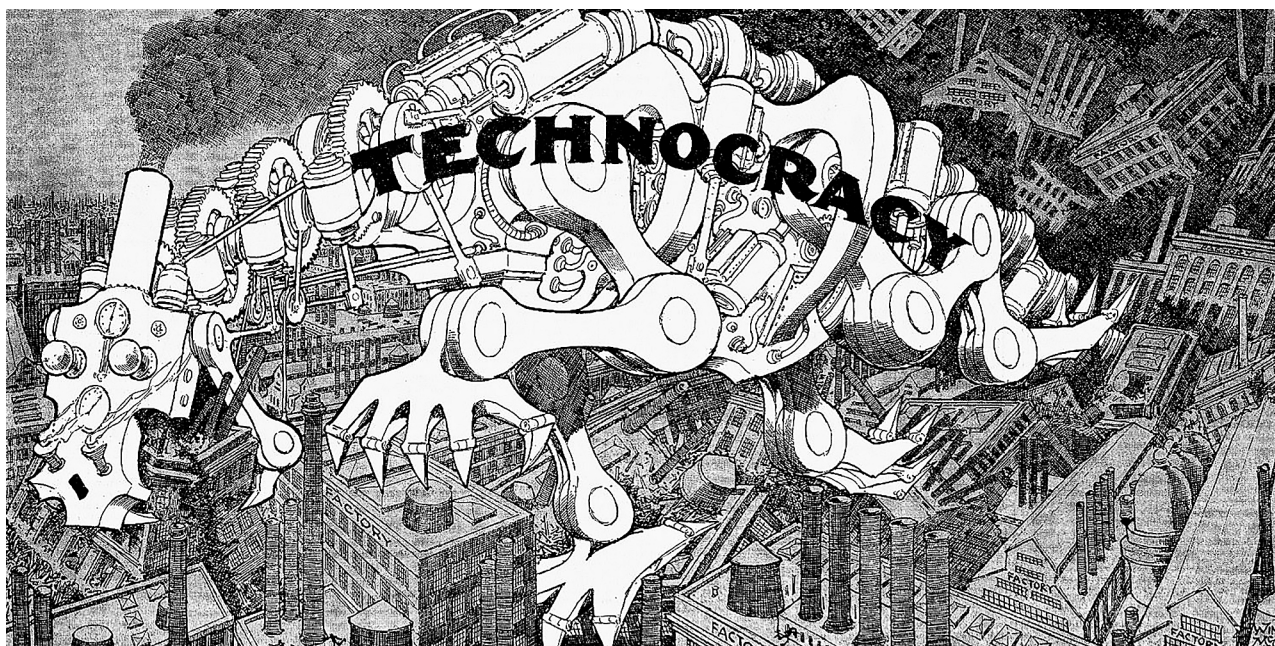
ÚTBAN A TECHNOKRÁCIA FELÉ

Modern technikafogalmunk, amely a hatalom instrumentális és racionalista szemléletét megalapozta, pontosan abból ered, amiről Szókratész szerint a népgyűlésben nem szoktak vitatkozni. A *techné* közömbös a politika elveivel és az arisztokratikus szabadság sajátos atmoszférájával szemben. Ez a közömbösség sokáig ártalmatlannak tűnt, aztán amikor a modernség a technikai racionalitás jegyében egységesítette az élet különböző területeit, a társadalom széles tömegeinek proletarizálódásához és a politikai tudat súlyos torzulásaihoz vezetett. A politika technicizálódása nem választható el a politikai gazdaságtan újkori diadalmenetétől. Filozófusaink nagy buzgalommal rombolták le a magánháztartás (*oikosz*) és a politikai közösség egésze (*polisz*) közötti megkülönböztetés hagyományát. A háztartás rendezőelve (*oikonómia*) hasonlóképpen uralkodott el a politikán, mint a *techné* fogalmából eredő céltudatosság és technikai racionalitás. Mi ebben a figyelemre méltó? Mindössze annyi, hogy a Szókratész nevével fémjelezhető hagyomány legfőbb törekvése a háztartásba és a szükségszerűség birodalmába zárt *polisz*polgár kiszabadítása volt.⁶ Hiába beszélnek folyton-folyvást a modernség politikai autonómiát előmozdító jellegéről, a technikai és gazdasági elveknek alávetett társadalmak a visszájára fordították Szókratész törekvését.

Paul Virilio már a hidegháború idején figyelmeztetett, hogy a hadüzenetről szóló döntés kicsúszik az emberi kezekből: az atomháború elvi lehetősége a politikai autonómia további felszámolása felé tereli a gondolkodásunkat. Kénytelenek vagyunk transzpolitikai eszközökhöz nyúlni. Úgy tűnik, az idő és a sebesség nyomásának engedve olyan „hadüzenetgép” építésébe fogtunk, amely a legvégső politikai döntéseket a haditechnikai komplexum részévé teszi.⁷ Háború és béke kérdésében dönteni nem gépek és nem is technikusok feladata. Ez a végső és tulajdonképpeni *politikai* döntés, amely mozgósítja az utcákon

6 Hannah ARENDT: *Sokrates. Apologie der Pluralität*. ford. Joachim KALKA, Matthes & Seitz, Berlin, 2019. 52.

7 Paul VIRILIO: *Der Kritische Raum. Tumult*, 1983/7. 24.

és tereken szétszórt erőket. Egy ilyen döntés adott esetben megrendítheti a politikai közösség létét. A tét hatalmas. Hogyan volt képes Szókratész megértetni egy vezéralkatú arisztokratával, hogy nem rendelkezik a háborús javaslatát megalapozni képes politikai tudással? Szókratész retorikai képességeit vagy Alkibiadész nyitottságát kell-e csodálnunk? Vagy valami egészen mást? Mindenekelőtt azt a miliót és életformát, amely a dialógust lehetővé teszi: a testi jelenlétben alapuló hatalomgyakorlás korában és az antropomorf térviszonyok közepette Alkibiadészt meg lehetett állítani. A fűrj elszabadulása ugyanazért lehetséges, amiért a dialógus. Próbáljon valaki a *logosz* erejével hatni egy hadüzenetgépre! Próbáljunk megállítani és párbeszédre kényszeríteni egy technokratát. A politikai életforma alapvető válságával állunk itt szemben.

Ha komolyan vesszük a *techné* és a politikai tudás különmeműségét, akkor már a technokrácia pusztá gondolata is magától értetődően elfogadhatatlan és teljességgel abszurd. Ne keverjük össze a dolgokat! A magánháztartás szűk körben érvényesülő alapelveit és az ilyen elvekből felépülő ökonómiát ne alkalmazzuk a politikai közösség egészére, mert a politikai közösség nem egy piac, nem is magánháztartások pusztá összege, és nem tarthat az élet csereérték által meghatározott alantasabb szféráihoz. Ugyanígy nem szabad kiterjeszteni a technikai tudás elveit se a politikai életre, mert a társadalom nem üzem, és nem laboratórium. Azáltal, hogy ignorálják a technikai és politikai tudásformák különbségét, szükségképpen azt veszik célba, amit becsületbeli kötelességünk megvédeni. Egy transzpolitikai racionalitás jegyében törlik el a politikai életforma sajátosságát. Hermann Lübbe egyenesen ezt a negatív mozzanatot tartja a technicizált uralom lényegének: „Technokrácia – ez a politika eltörlésének eszméje egy olyan tényszerűség uralmának megteremtése révén, amely technikai imperatívuszokkal jár együtt.”⁸ A technokrácia azáltal törli el a politikát, hogy a politikai gondolkodásra jellemző sajátos tudásforma helyére a technikai tudást állítja. A politikai kérdéseket éppen azzal a *techné*vel váltja fel, amelyről Szókratész szerint a népgyűlésben nem szokás vitatkozni. Magyarán a technokrácia lényege tényleg a politika felszámolása.

A technokrácia modern eszméje hosszú évszázadokon keresztül formálódott. Legfontosabb szellemi előzményei között olyan szerzőket említhetünk, mint Francis Bacon vagy Saint-Simon, akiknél a társadalom észelvek szerinti

a politikán
eluralkodott
a technikai
racionalitás

8 Hermann LÜBBE: *Politik nach der Aufklärung*. Wilhelm Fink Verlag, München, 2001. 12.

újjaszervezése még utópikus, illetve vallásos jelleget öltött. A technokrata mozgalmak megszerveződésének nagy pillanata az 1929-es gazdasági világválsággal jött el, amikor alapjaiban megrendült a liberális parlamentarizmus és a kapitalista „rend” iránti bizalom, és széles tömegek kezdték azt követelni, hogy a társadalom sorsa végre ne a pártérdekek és a piac játékszere legyen, hanem jól képzett szakemberek tervei nyújtsanak biztos jövőt a tömegek számára.⁹ A „terv” lett a korszak egyik legnépszerűbb szava. Megjegyzendő, hogy a két világháború között csaknem minden néven nevezhető politikai irányzat a racionális tervezés és a technokrácia irányába menetelt. A liberális demokráciákban éppúgy tervutasításos gazdasági programok indultak, mint a Szovjetunióban. A korporációk hívei, a liberálisok, a fasiszták és a kommunisták mindannyian egyetlen óriási üzemmé akarták alakítani az államot. Némelyek szeme előtt az állam felszámolásának célja lebegett, mások éppen az állam megerősítésére szövetkeztek, de még az ilyen ellentétek sem írták fölül az alaptendenciát: mindenütt a technikai racionalitást érvényesítették a politikában és az ipari munkaszervezeti fegyelmet tekintették az egyetlen megbízható és ténylegesen normatív integráló erőnek.

Az aktív nihilizmus születésének idején járunk. Ennek kifformálódásában egyrészt a világháború tragédiája, másrészt a világgazdasági válság, harmadrészt a tömegek demoralizált és apolitikus attitűdje játszott fontos szerepet. Az I. világháborút követően még a politika forradalmi autonómiáját hirdető radikális irányzatok is a hatékonyság és a technikai racionalitás erejére hivatkoztak. Így például Lenin az „elektromosság és szovjethatalom” jelszavát

a politika meghaladása technológiai eszközökkel

használta. Csakhamar eljött a tervehivatalnokok, a technikusok és funkcionáriusok ideje, ami fontos előrelépést jelentett a politikai élet üzemszerűvé tételében és a politikai gondolkodás technicizálásában. A nihilizmus gyakran meglapul az engedelmesség, a céltudatosság és a hatékonyság

álcája alatt. Az ugyanakkor kétségkívül a radikális nihilizmus jele, hogy a korszak embere a városok lerombolását ugyanolyan technikai feladatnak tartotta, mint azok felépítését.¹⁰ A tiszta célszerűség birodalmában a kettő különbsége gyakorlatilag értelmezhetetlen. Egy technikusnak csupán arra van szüksége, hogy a város lerombolásáról vagy felépítéséről szóló döntés egy tervezet és egy fiktív munkafolyamat formáját öltse, mert a technikusok nem szeretik az olyan patetikus kérdésfelvetéseket, mint a „mi végre élünk a világon”, vagy „mi a helyes döntés ebben a helyzetben” – mindezt fölöslegesen tragikus színezetűnek tartják. A terv azért terv, hogy végrehajtsuk. A protokoll azért protokoll, hogy kövessük. Ilyen a technokraták észjárása is.

MIVEL ÁLLUNK SZEMBEN?

Szókratész a gondolkodás és az élet *egységét* mutatta fel. A technokratákat ezzel szemben az absztrakt értelem és a hatékony működés *dialektikája* lelkesíti. A két gondolkodásmód közti lényegi különbséget többféleképpen is megragadhatjuk. Első megfigyelésünk az, hogy míg a gondolkodás és élet egysége az emberi állapottal szemben támaszt igényt, addig a technokratikus gondolkodásban az emberi tényező kimarad az értelem és hatékonyság dialektikájából. A technokrata elme legjellemzőbb késztetése a politika meghaladása technológiai eszközökkel, ugyanakkor ezzel a transzpolitikai céltudatossággal szorosan összefügg egy másik alapmotívum is: a tökéletlen emberi állapot meghaladásának célkitűzése, vagyis a transzhumanizmus. A másik megfigyelésünk az absztrakt értelem és a technikai hatékonyság dialektikájára épülő technokrata gondolkodásmód „zártóságára” vonatkozik. Mint tudjuk, a közéletnél lényegesen

⁹ Armin MOHLER: *Der Weg der „Technokratie” von Amerika nach Frankreich = Epirrhosis. Festgabe für Carl Schmitt.* szerk. Hans BARION – Wolfgang BÖCKENFÖRDE – Ernst FORSTHOFF – Werner WEBER, Duncker & Humblot, Berlin, 1968. 583.

¹⁰ Hans FREYER: *Herrschaft und Planung. Zwei Grundbegriffe der politischen Ethik* [1933] = *Herrschaft, Planung und Technik. Aufsätze zur politischen Soziologie.* VCH, Weinheim, 1987. 18.

szűkebb körben érvényesíthető technikai célszerűségekről a népgyűlésben nem vitatkoznak. Így, amennyiben az említett dialektikának vetjük alá közviszonyainkat, többé semmilyen politikai szempont, igazságkritérium vagy etikai követelmény nem érvényesíthető fölöttük. Tehát különösen a technokrácia miatt áll fenn a veszély, hogy elveszítjük az emberi létezés politikai dimenzióját.¹¹

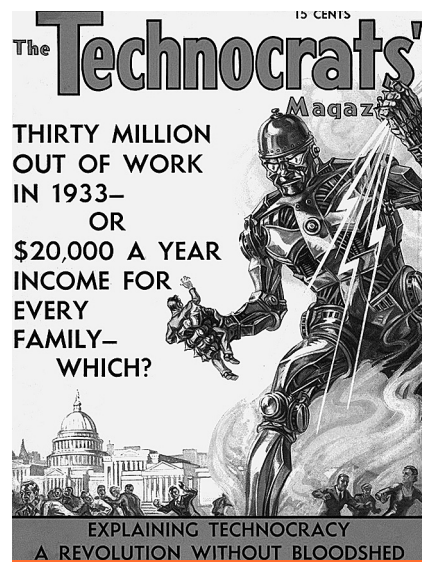
A technokrata elme ítéleteit nem lehet felülbírálni, mert olyan tudásformákra, eljárásokra és eszközökre támaszkodik, amelyek kizárólag a hatékonyság jegyében igazolják magukat, és így egyáltalán nincsen szükségük legitimitásra. A legitimitásra vonatkozó kérdéseink már a politikai gondolkodás legősibb kezdeteitől fogva az uralomra és annak különböző formáira vonatkoznak. Az ilyen kérdések természetesen etikai karakterrel is bírnak: kik hivatottak a politikai közösség vezetésére, és milyen alapon? Uralmuk formája összhangban van a közjával és az egyetemes jóval? Ezek klasszikus kérdések. Egy technokráciában viszont elfelejtjük az ilyen kérdésvetéseket, mert a technokraták nem az uralom politikai formáját tekintik a hatalomgyakorlás keretének, hanem a tervet. A terv biztosítja a célracionális cselekvés „történeti” jellegét – a történetiség pedig a modern gondolkodásban olyan szereppel bír, mint a kegyelem: a hatalom ténylegességét normatív erővel emeli a funkcionalitás szférája fölé. Illúzió! Valójában minden terv csupán homlokzat, amely mögött a transzhumanista értelem és transzpolitikai hatékonyság dinamikus kölcsönhatása lép működésbe. Végső soron nem más a terv, mint a politikát kiüresítő nihilizmus álcája.

A technokrácia hívei meglepően kreatív oldalukról mutatkoznak be, amikor a politikai autonómia eltörlését igazolják. Ilyenkor történeti érdeklődésük is felébred, és számos magyarázattal tudnak szolgálni a 20. század borzalmaival kapcsolatban. Bebizonyítják nekünk, hogy a totalitárius halálipar valójában az „irracionalizmus” vulkánkitörése volt. A tervutasításos gazdaságban is az észszerűség hiányát kifogásolják, továbbá a politikai irányítás túlzott jelenlétére tesznek rosszalló megjegyzéseket. A totalitárius diktatúrák alapjának nem a társadalom politikai passzivitását, hanem épp a politika túlzott autonómiáját tartják. Ostobaságok vad orgiája ez. A 20. század valójában semmi másról nem szólt, mint a politikai racionalizmus csődjéről és a politikai autonómiákat letörő gépesített hatalom diadaláról. A technokrácia hívei ma mégis mindennek az ellenkezőjét sulykolják: szerintük nem a megfelelő tervet követtük, nem a megfelelő szakértők voltak pozícióban, a legnagyobb probléma pedig a politika autonómiája volt, melynek átkaitól csak a technokrácia segítségével szabadulhatunk meg stb. Lássuk be, hogy még a szofisták is pirulva hallgatnák ezt az érvelést! A 20. század a logisztika diadalát ünnepelte a *logosz* felett, a legalitás győzelmét hirdette a legitimitás fölött és a technikai tudás fölényében hitt a politikai tudással szemben. A technokrácia pontosan ezt a tendenciát képviseli és viszi tovább.

FELADATUNK

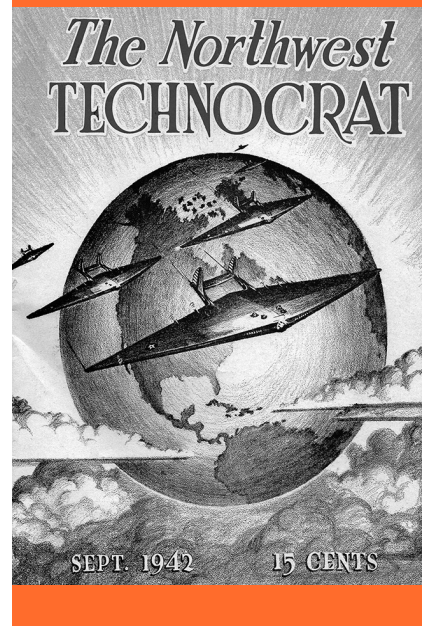
Célkeresztben: az ember mint politikai lény. Korunk humanista nosztalgiái ellenére kijelenthetjük, hogy a modernség útját mindmáig végigkíséri a hatalom antropomorfizmusával szemben képviselt titáni és szinte heroikus undor. Ha valaki Ész istennőnek áldozik, minden testi valóságot meg kell vetnie, és válogatott szidalmakkal kell illetnie a Szuverenitás megtestesülését. A születést kell minden igazságtalanság forrásának tekintenie. Le kell fejeznie

¹¹ Hannah ARENDT: *Was ist Politik? Fragmente aus dem Nachlaß*. Piper, München, 2020. 13.

The TECHNOCRAT

R-D-11833-34 AREA - TECHNOCRACY INC. LOS ANGELES - CALIFORNIA

Technokraták – Az amerikai *Technokraták* Magazinja (1933), *A technokrata* (1939) és az *Északnyugati Technokrata* (1942) című folyóiratok címlapjai

Politikai lény –

Jacques-Louis David:
Horatiusok esküje (1784)
(Wikimedia Commons)

a királyt. Gyűlöletesnek kell tartania, ha a főhatalmat egy kéz szimbolizálja. A tagadás tanszékein nem beszélnek a modernség e sötét és embertelen vonulatáról. Így a technokrácia jövő embertelenségeivel szemben is gyér az elméleti eszköztárunk. Ha meg akarjuk érteni a helyzetünket, akkor abból kell kiindulnunk, hogy a testi jelenlét alapuló politika eltörlése és a hatalom antropomorfizmusainak kiirtása ugyanabból az elvből következik. A technokrata szerint ki kell iktatni Alkibiadészt a képletből. Az értelem és annak eszközei között nem lehetnek zezugos utcák, tágas terek, indulatok, elszabadult fürjek és barátságok. A hatalmat tiszta eszközként kell felfogni, amely kizárólag az értelem szolgálatában állhat.

Ha meg kívánjuk védelmezni az emberi létezés politikai minőségét, az azt jelenti, hogy a technokrácia esküdt ellenségei vagyunk. Fel kell hagynunk a politika passzív szemléletével és a hatalom démonizálásával, hiszen Alkibiadész vétké sem a hatalom akarása volt, Szókratész nem a hatalom inherensen gonosz voltát akarta bizonyítani neki, hanem egy átfogóbb értelmi rendbe akarta ágyazni a hatalom és az akarat viszonyát. Ezért mutatott rá a politikai tudás sajátosságára, és ezért különböztette azt meg minden szakismerettől és minden olyan mesterfogástól, amely egy adott terület fölött instrumentális hatalom birtokába juttatja az embert. A politikai közösség sorsa magasabb szférákban mozog, mint a hasznosság, a szükségszerűség és a hatékonyság elvei. A politikai életet nem szabad mindenféle ökonómiák és technikák igájába hajtani. Erről a gögös Alkibiadészt még meg lehetett győzni, de napjainkban már a legalázatosabb képű technokratáit is lehetetlen volna. Kérdés, hogy a döntés és a hatalom színterére tartva ma ki torpanna meg Szókratész szavára? Csakis az, akit megállítanak.

A technokrácia nem pusztán egyfajta gondolkodásmód, mozgalom vagy pedig uralmi forma, hanem mindenekelőtt a politikai autonómia felszámolásának legtipikusabb késő modern tendenciája. Olyan transzpolitikai program, amely a jelenlét alapuló hatalomgyakorlás és a politikai életforma utolsó maradványait pusztítja, annak érdekében, hogy a sok-sok potenciális Alkibiadész helyett egyetlen jól működő „hadüzenetgépünk” legyen. A cél világos: az absztrakt értelem és az instrumentális hatalom rendszerének kell felváltania az akarat és a véletlen irracionális komponenseit. Ezt akarják a technokrácia hívei. A mi feladatunk pedig az, hogy megállítsuk őket. ■